

Чапля О. С.,
ORCID: 0000-0001-6213-3392
 кандидат філологічних наук,
 доцент кафедри французької філології факультету іноземних мов
 Львівського національного університету імені Івана Франка

АДВЕРБІАЛЬНІ СИНТАГМИ У ФУНКЦІЇ ПРИСУДКА У ФРАНЦУЗЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМАХ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню адвербіальних синтагм у функції предиката у французьких фразеологізмах. Синтаксична предикативна прислівникова єдність і є тією формою, що увиразнює сполучуваність мовних одиниць завдяки валентності на власне семантичному рівні. Отже, підбірка таких фразеологічних синтагм має пошуковий характер, бо лексико-семантичне поле сполучуваних лексем є відкритим, а їх предикативний характер в ідіомах є несподіваним і може проявлятися як в окремо існуючій зрощеній сполучці слів, так і в контексті. Предикат є носієм активної валентності, оскільки детермінує кількість іменникових компонентів, формує лексико-синтаксичне й поняттєве ядро, активізуючи в такий спосіб референцію висловлюваного з тим, щоб вплинути на адресата, змусити обрати з-поміж семантико-подібних конструкцій саме прислівникову. Для більшості адвербіальних присудкових синтагм характерна формула P=Adv+de+N, що можна репрезентувати в моделі S+P (Adv+ de+N), а саме символ S як (підмет), символ P як (присудок), бо вони є складовими синтаксичними елементами й забезпечують валентність лексико-семантичних одиниць синтагматичної сполуки. Варто зазначити, що такі конструкції відтягують на себе мовленнєву актуалізацію через коротку форму фразеологізму та вимовлених фонем, водночас наголошуваних у процесі мовлення, що завдячує логічній побудові конструкції, а в нашому випадку актуалізації предикативної валентності за допомогою адвербіальних синтагм. Саме лаконічна 'коротка форма' досліджуваної ідіоми уможливило успіх та ефективність комунікації через темо-ремагічне членування складових компонентів фрази в синтагматичній моделі S+P (Adv+de+N), що обумовлює як швидке формування думки в процесі мовлення з тим, щоб вплинути на адресата й у такий спосіб визначити логічний зміст висловлюваного, так і розуміння використання й актуалізації мовцями саме прислівника як предиката, що пояснює комунікативно-інтенційний підхід дослідження.

Саме вищепераховані фактори відіграють важливу роль у предикативній діяльності, є вартими уваги, бо прислівникові предикативні моделі є нечисленними, що доводить детальний аналіз прикладів французького словника Le ROBERT "Dictionnaire de proverbes et dictons", який нараховує близько шести тисяч прикладів фразеологізмів.

Ключові слова: адвербіальні предикативні (присудкові) синтагми, синтагматичні сполуки, ідіоми, субстантивация, валентність, лексико-синтаксична валентність, темо-ремагічне членування, актуалізоване поняття, референційна інтенційність, референт.

Постановка проблеми полягає в тому, що дослідження щодо адвербіальної предикативності в межах фразеологізму

базується на окресленні лексико-синтаксичної функції предикативної синтагми та валентності її структурних компонентів. Власне лексико-синтаксичний підхід у вивченні досліджуваної лексико-синтаксичної предикативної синтагми, визначення її структурно-компонентного складу, статусу предикативності, комунікативно-інтенційний підхід є основними в роботі.

Загальне розуміння фразеологізму в різномовних працях лінгвістів зводиться до його розуміння як стійкої, зв'язаної єдності нетотожного сумі значень складників змісту, постійно відтворюваної в мовленні словосполуки або висловлення, яке ґрунтується на стереотипах етносвідомості, є репрезентантом культури народу й характеризується образністю, експресивністю групи слів, пов'язаних етнотрадицією, що утворюють лексичну єдність і не можуть бути зміненими за бажанням [1, с. 257].

Мотивація фразеологізму, відповідно, є асоціативно-образним зв'язком сигніфіката з референтом, яке відображає інтенцію мовця. Успіх та ефективність комунікації, а саме здатність мовця домогтися реалізації свого наміру, отримати від адресата бажану реакцію, зумовлені багатьма факторами, як позамовними, так і мовними [2, с. 195]. Іншими словами, мовець удається до відповідної моделі та створює її для повідомлення певного виду інформації, яка потенційно йому необхідна. Мовні засоби референції неоднорідні, неоднакові й функції референтних виразів, у нашому випадку відбувається темо-ремагічне членування складових компонентів синтагми через актуалізацію мовцями саме прислівника як предиката, що пояснює комунікативно-інтенційний підхід дослідження.

Прислівник як синтаксична одиниця може проявляти себе в різних функціях: як субстантивованій підмет, додаток, у нашому випадку як присудок і характерній йому функції обставини. Очевидно, що практичне значення роботи полягає у виявленні таких адвербіальних присудкових синтагм у фразеологізмах та окресленні моделі, яка відображена у формулі P=Adv+de+N, що можна репрезентувати в моделі S+P (Adv+de+N), де як S (підмет), а як P (присудок), що є складовими елементами й забезпечують валентність лексико-семантичних одиниць синтагматичної сполуки. Характерно, що кількість предикативних адвербіальних синтагм є незначною порівняно з обставинними прислівниковими синтагмами, головню, завдячують короткій формі, що лаконічно увиразнює референт мовлення та імплікується на всі об'єкти, які входять у мовленнєву діяльність. Власне лексико-синтаксична єдність стрижневих компонентів синтагми, їх сполучуваність визначають інтенцію мовців, вони і є тими маркерами, яким мотивуємося в дослідженні адвербіальних синтагм у функції присудка.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження в галузі фразеології є значимими, позаяк дослідження адвербіальних присудкових синтагм у фразеологізмах у романських мовах розглядаються дослідниками частково, бо їх репрезентативність у цій синтаксичній функції не є частотною саме у фразеологізмах, однак коротка форма висловлення чітко актуалізована мовцями, піддається темо-рематичному членуванню й забезпечує інтенційно-комунікативну функцію в процесі мовлення. Зокрема, вітчизняними науковцями вивчається предикативність інших частин мови у фразеологізмах, вторинна предикативність прислівників і їх функціонування в художньому мовленні; вивчаються стійкі конструкції, які складаються з повнозначного й неповнозначного слова тощо. У вітчизняній і романській мовах цю проблематику висвітлюють у працях В. В'єнцко, Ю. Фірсова, Я. Казакова [3], О. Чапля. Попри те, саме презентація лексико-синтаксичної предикації прислівниками є особливо виразною, бо виокремлює групу стійких словосполучень, семантика яких увиразнюється в процесі мовлення, що, власне, окреслює їх наукове вивчення й доводить актуальність.

Мета статті – дослідити функцію прислівника як предиката в синтагмі на базі французьких фразеологізмів і його лексико-семантичну валентність, який увиразнює зміст референційного виразу та його інтенційність.

Виклад основного матеріалу. Мова художнього твору з лінгвістичного погляду становить органічну єдність широкого спектру виражальних засобів, серед яких помітне місце займають фразеологічні одиниці [4, с. 322]. Можливість формування емоційно-оцінних конотацій, яких набуває синтагматична єдність як фразеологічна одиниця, є набагато ширшою, ніж якщо її розглядати в нашому випадку як лексико-синтаксичну одиницю, яка виконує підсилювальну предикативну функцію, увиразнюючи зміст висловлюваного мовцем [5, с. 163].

Безумовно, усі вищеперераховані ознаки притаманні й досліджуваній єдності, однак мета роботи – показати її в незвичній функції в синтагмі, а саме у функції присудка, який, окрім синтаксичної предикативної функції, набуває в більшості випадків ознак дієслова, не втрачаючи при цьому своїх категоріальних ознак. Вибір адвербіальної синтагми не є випадковим, бо саме валентність синтагматичних зрощень і є тією формою, через яку вирізняється предикативна функція прислівника, яка, у свою чергу, вимагає від дослідника активного функціонального пошуку через синтаксичний розбір фразеологізму, тема-рематичну актуалізацію складових компонентів синтагми, глибокий понятійний аналіз як ідіоматичної сполуки загалом, так і розуміння використання й актуалізації мовцями саме прислівника як предиката, що пояснює комунікативно-інтенційний підхід дослідження.

Детальний аналіз і вивчення фразеологічних словників доводить, що присудкових адвербіальних синтагм, супроводжуваних дієсловом 'être' ('бути'), є чималою. Усім відомий фразеологізм: 'trop n'est pas assez' ('забагато не означає достатньо'). Цей фразеологізм не потребує додаткових понятійних пояснень, його цінність полягає в тому, що саме прислівники виконують основну як синтаксичну, так і семантичну функції, а саме прислівник 'trop' виконує функцію субстантивованого підмета, а прислівник 'assez' є іменним присудком дієслівної синтагми 'être assez'. Як бачимо, саме прислівники є головними компонентами фразеологізму й саме через балансування семантики прислівників як субстантивованих одиниць у функції підмета і присудка увиразнює активність конструкції. Таку ж предикативність спостерігаємо в конструкції 'à chacun le sien n'est pas trop' (досл.: 'кожному особисте не є забагато') чи 'il n'est jamais trop tard à bien faire' (досл.: 'ніколи не пізно робити

добро'), у яких синтаксично субстантивуються функції головних членів фразеологізму. Можна було б подати український відповідник для передачі змісту першого фразеологізму 'своя сорочка ближче до тіла', однак мета дослідження полягає не в пошуку художніх засобів передачі поняттєвого за допомогою фразеологізму, а в синтаксичній функції, у цьому випадку адвербіальних синтагм з метою передачі актуалізованого поняття іншими лексичними засобами.

Предикативна функція адвербіальних присудків увиразнюється внаслідок логічного притягування дієслів 'avoir' ('мати') і 'être' ('бути'), що дає змогу виокремити прислівник як логічну синтагматично-синтаксичну предикативну основу ідіоми, що, безперечно, є складнішою, має, як уже зазначалося, пошуковий характер. Власне, такий метод дослідження дає змогу активізувати логіко-наслідковий характер фразеологізму через відсутність у ньому дієслова. Зазначимо, що саме відсутність дієслова, у свою чергу, забезпечує обставинну функцію прислівника. Так, у випадку 'aujourd'hui ami, demain ennemi' ('сьогодні друг, завтра ворог') чи ритмічно подібної конструкції чи 'aujourd'hui à moi, demain à toi' ('сьогодні моє, завтра твоє') чітко проглядає обставинна функція прислівників 'aujourd'hui' і 'demain'.

Отже, саме адвербіальний присудок активізує референцію висловлюваного з тим, щоб уплинути на адресата, змусити обрати з-поміж семантично-подібних ідіом саме прислівникову. Саме такий вибір, безперечно, зумовлений простотою досліджуваної синтагми, нескладним розумінням її значення не тільки носіями мови, а й іншомовними співрозмовниками, а також подібністю мовних конструкцій в інших мовах. Так, прислівники 'trop', 'jamais', 'peu', 'assez', 'tard', 'beaucoup', 'autant', 'moin' тощо є найбільш уживаними в нерозкладних конструкціях і нескладними для розуміння, запам'ятовування, що пояснює високу частоту їх уживання мовцями. Отже, окрім інформативності, експресивності, такі конструкції мають характер, який називають 'економія мовлення', тобто прагматично мотивованими, що є важливим фактором у процесі комунікації. Окрім того, такі конструкції відтягують на себе мовленнєву актуалізацію через коротку форму вимовлених фонем і водночас наголошуваних, що завдячує логічній побудові конструкції, а в нашому випадку актуалізації предикативності за допомогою адвербіальних синтагм. Прагматика саме таких одиниць передбачає таку предикативність: формальну предикативність, тобто вбачає безпосередній зв'язок між підметом і присудком; лексико-фразеологічну предикативність, тобто між підметом і присудком як актуалізованими елементами тема-рематичного членування; комунікативно-динамічну предикативність, що реалізується на тлі цілого речення [6, с. 53]. У нашому випадку вбачається лексико-фразеологічна та частково комунікативно-прагматична предикативність досліджуваної синтагми, бо є динамічним процесом, комунікативно спрямованим на адресата, який чітко розуміє аргументацію вибору ідіоми мовцем, щоб актуалізувати референт мовлення. У випадку 'grosse tête, peu de sens' (досл.: 'велика голова, мало розуму'). Власне український еквівалент 'яка голівонька, така й розмовонька' чи 'голова без розуму, як ліхтаря без свічки', тобто ми спостерігаємо семантичну подібність фразеологізмів, а от лексико-синтаксична подібність відсутня. Отже, як бачимо, саме темо-рематичне членування ідіоми дає змогу виявити комунікативний намір мовця і предикативний характер адвербіальної синтагми 'peu de sens' ('мало розуму'). Саме прислівник 'peu' відтягує на себе референцію висловлюваного. Уявімо, що в цій синтагмі присутнє дієслово 'avoir', тобто 'grosse tête a peu de sens' (досл.: 'велика голова має мало розуму'), тоді актуалізація висловлюваного

переходить на слово 'grosse tête' ('велика голова'), темо-рема-тичне ядро теж переноситься на підмет, хоч прислівник 'peu' не втрачає своєї предикативності й, швидше, має константний, стверджувальний характер. Отже, як бачимо, внутрішньо-семантична структура фразеологізму чітко увиразнює той факт, що змістово-сміслові складники основних компонентів нерозкладної структури є визначальними й незначні зміни можуть призвести до часткової зміни смислового ядра ідіоми, а в нашому випадку саме предикативність адвербіальної синтагми є визначальною.

Розглянемо інші приклади адвербіальних синтагм і зміни їх позиційного положення у фразеологізмах. Так, наприклад: 'beaucoup de bruit pour rien' (досл.: 'багато галасу даремно'). Цей фразеологізм був заголовком однієї з комедій Вільяма Шекспіра, у якій йшлося про те, що 'з великої хмари та малий дощ', 'чи не стільки млива, стільки дива' тощо. Як і в семантично подібній конструкції 'trop de précaution pour rien' (досл.: 'занадто застережень даремно'), бачимо, що предикативність конструкції перенесено на початок нерозкладної конструкції 'beaucoup de bruit', 'trop de précaution'. Як бачимо, для більшості адвербіальних присудкових синтагм характерна формула P=Adv+de+N, що можна репрезентувати в моделі S+P (Adv+de+N), бо як S (підмет), а як P (присудок) є складовими елементами й забезпечують валентність лексико-семантичних одиниць синтагматичної сполуки. Кількість предикативних адвербіальних синтагм є незначною порівняно з обставинними прислівниковими синтагмами.

Дослідження синтаксичної функції прислівника в синтагмі заслуговує на увагу. Так, наприклад, у фразеологізмі 'beaucoup de peu font assez' (досл.: 'багато потрошки складає достатньо'). Його літературний відповідник для кращого розуміння ('зі світу по нитці, бідному сорочка'). Прислівник у цьому фразеологізмі може виступати не тільки присудком, не втрачаючи при цьому обставинності 'beaucoup', набуваючи функції субстантивованого додатка 'de peu', увиразнюючи при цьому функцію адвербіального синтагматичного присудка 'font assez'. Як бачимо, синтаксичні функції прислівника у фразеологізмах є різними, головно, можуть проявлятися в одній ідіомі, що доводить те, що саме такий підхід у вивченні цієї частини мови підтверджує актуальність дослідження.

Висновки. Виокремлення прислівника як логічної синтагматично-синтаксичної предикативної основи ідіоми, безперечно, вимагає, як уже зазначалося, застосування пошукового методу, бо саме він дає змогу активізувати логіко-наслідковий характер фразеологізму. Окрім інформативності, експресивності, адвербіальні предикативні конструкції мають характер, який називають 'економія мовлення', тобто є прагматично мотивованими, що є важливим фактором у процесі комунікації. Окрім того, такі конструкції відтягують на себе мовленнєву актуалізацію через коротку форму синтагми й вимовлених фонем і водночас наголошуваних, що завдячує логічній побудові конструкції. Референт легко впізнаваний, а референція є очевидною і актуалізується в мовленні, що доводить детальний аналіз прикладів французького словника Le ROBERT "Dictionnaire de proverbes et dictons" [7], який налічує близько шести тисяч прикладів фразеологізмів.

Література:

1. В'єнцко В. Етнокультурний компонент у фразеологізмах. *Вісник Львівського університету. Серія «Іноземні мови»*. Львів, 2014. Вип. 16. С. 255–261.
2. Чапля О.С. Дієслівна синтагма на позначення кількості у французьких фразеологізмах. *Міжвузівський збірник наукових праць*

молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Івана Франка. 2020. Вип. 33. Т. 2. С. 194–198.

3. Казакова Я. До питання кваліфікації предикативів зі значенням змін. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка. Серія «Філологічні науки (мовознавство)»*. 2012. Вип. 105. С. 427–431.
4. Голіцина О.В. Статус мінімальних ідіом у системі фразеології: еволюція лінгвістичних концепцій. *Слов'янський збірник / Одеський національний університет ім. Мечнікова*. 2012. Вип. 17. Частина 2. С. 321–326.
5. Чапля О.С. Генералізуюча функція категорії одиничності у фразеологізмах французької мови. *Вісник Львівського університету. Серія «Іноземні мови»*. 2012. Вип. 12. С. 163–166.
6. Мецлер А.А. Прагматика коммуникативных единиц. Кишинев : Штинца, 1990. 102 с.
7. Dictionnaire de proverbes et dictons. Dictionnaires le Robert. Paris, 1989. 1251 p.

Chaplya O. Adverbial syntagms in the function of a predicate in the French phraseology

Summary. The article is devoted to the study of adverbial syntagms in the function of a predicate in the French phraseology. Syntactic predicative adverbial unity is the form that emphasizes the compatibility of language units due to valence at the actual semantic level. Thus, the selection of such phraseological syntagms has a search character, because the lexical-semantic field of combined words is open, and their predicative character in idioms is unexpected and can be manifested both in a separately existing fused compound of words and in context. The predicate is a carrier of active valence, because it determines the number of noun components, forms the lexical-syntactic and conceptual core, thus activating the reference of the utterance in order to influence the addressee, to force to choose from among semantically similar constructions the adverbial one. Most adverbial predicate phrases are characterized by the formula P = Adv + de + N, which can be represented in the model S + P (Adv + de + N), namely the symbol S as (subject), the symbol P as (predicate), because they are components of syntactic elements and provide the valence of lexical and semantic units of the syntagmatic compound. It should be noted that such constructions attract speech actualization through a short form of phraseology and spoken phonemes, at the same time emphasized in the process of speech, due to the logical structure of the word group, and in our case actualization of predicative valence with adverbial syntagms. It is the laconic 'short form' of the idiom under research that enables the success and efficiency of communication through the thematic-rhematic division of the constituent components of the phrase in the syntagmatic model S + P (Adv + de + N), which determines fast thought formation in the speech process in order to influence the addressee and thus determine the logical meaning of the utterance, and the understanding of the use and actualization by speakers of the adverb as a predicate, which explains the communicative-intentional approach of this study.

It is the above factors that play an important role in predicative activity and are noteworthy, because adverbial predicative models are few, as proved by a detailed analysis of examples of the French dictionary Le ROBERT "Dictionnaire de proverbes et dictons", which has about six thousand examples of phraseology.

Key words: adverbial predicative (predicate) syntagms, syntagmatic compounds, idioms, substantivization, valence, lexico-syntactic valence, thematic-rhematic division, actualized concept, reference intentionality, referent.